

PAVUŠA VEŽIĆ

SKLOP ŽUPNE CRKVE SV. ASELA,
BIVŠE KATEDRALE U NINU*

UDK 949.713.08:726.6
Izvorni znanstveni članak
Original Scientific Paper

Pavuša Vežić
Y — 57000 Zadar
Zavod za zaštitu spomenika kulture

Sklop župne crkve u Ninu smješten je u središtu povijesne jezgre mjesta. Raspoređen je s obje strane glavne ulice, što od Donjih vrata i mosta vodi prema centru. Na zapadnoj je zgrada župnog ureda s vrtom i prostor bivšeg episkopija, a na istočnoj crkva sa zvonikom i riznicom. Crkva je od 9. do 19. st. bila katedrala ninske biskupije. Posvećena je Aselu (Anselmu Ninskom).¹ Nije točno poznato kada je sagrađena, ali su zadnja istraživanja potvrdila njezino starokršćansko porijeklo. Već u ranom srednjem vijeku bila je obilato preuređena, a potom su uslijedila i mnogobrojna novija prepravljivanja, prigradivanja, rušenja i sl. Današnjim oblikom, crkva i njen sklop nemaju mnogo zajedničkog sa svojim izvornim stanjem (crtež 1).

Najstariji poznati opisi crkve potječu iz 16. st. Prvog je 1536. godine načinio ninski vikar M. A. Raymond,² a drugog, 1579. godine, veronski biskup i apostolski vizitator A. Valier.³ Potom su u 17. st. izvještaje o crkvi pisali M. Priuli, biskup iz Vicenze, također vizitator,⁴ i ninski biskup F. de Grassis.⁵ Prvi, 1603. godine, a drugi 1670. godine. U 18. je stoljeću nastao rukopis tzv. »Anonim Fillippi«,⁶ a u 19. je katedralu opisao C. F. Bianchi.⁷ Potkraj stoljeća i početkom ovoga, crkvom se

* Povod za ovaj članak dali su rezultati posljednjih istraživanja na prostoru župne crkve u Ninu. Njih je započela i većim dijelom vodila prof. Ksenija Radulić. Smrt ju je spriječila u dovršavanju tih poslova. Ovom objavom želim upozoriti na vrijednost i značenje nalaza te ujedno iskazati poštovanje prema životu i radu Ksenije Radulić, od čijeg nas odlaska upravo dijeli deset godina.

¹ Leksikon ikonografije, liturgike i simbolike zapadnog kršćanstva, Zagreb 1979, 120.

² L. Jelić, Spomenici grada Nina, *Vjesnik hrvatskoga arheološkoga društva*, nova serija, sv. 6, Zagreb, 1902, 103.

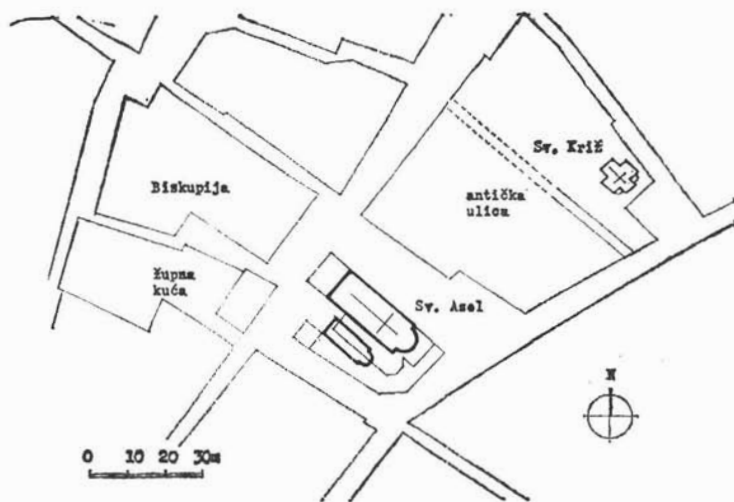
³ A. R. Filipi, Ninske crkve u dokumentima iz godine 1579. i 1603, *Radovi Instituta JAZU u Zadru*, 15—16, Zadar 1969, 556.

⁴ A. R. Filipi, n. dj.

⁵ J. Kolanović, Zbornik ninskih isprava od 13. do 17. st., *Radovi Instituta JAZU u Zadru*, 15—16, Zadar 1969, 508.

⁶ L. Jelić, Spomenici grada Nina, *Vjesnik hrvatskoga arheološkoga društva*, nova serija, sv. 4, Zagreb 1900, 10—11.

⁷ C. F. Bianchi, *Zara cristiana*, sv. 2, Zadar 1879.



Crtež 1. Nin, sklop župne crkve, položajni nacrt. — *Nin, ensemble de l'église paroissiale, plan de sa position*

bavio istraživač L. Jelić.⁸ Reviziju njegovih iskopavanja obavili su 1962. godine M. Suić i M. Perinić.⁹ K. Radulić je 1966. god. pisala o zvoniku crkve,¹⁰ a o cijelom kompleksu I. Petricioli 1969. god.¹¹ Tada je i A. R. Filipi raspravljao o problemu lokacije krstionice,¹² a J. Kolanović publicirao zbornik crkvenih isprava, važnih za ovu građevinu.¹³ Pitanjem o krstionici još jednom se posebnim radom bavi I. Petricioli 1984. godine.¹⁴

Prva su arheološka istraživanja na prostoru crkve obavljena već u 19. st. Tako je 1843. godine ispitan predio uz sjeveroistočni ugao naosa crkve, a 1895. godine predio uz sjeveroistočni ugao njezine sakristije. Te potonje radove vodio je P. Sticotti.¹⁵ Potom je, 1910. godine, L.

⁸ L. Jelić, Spomenici grada Nina (1902).

⁹ M. Suić — M. Perinić, Revizija iskapanja ninskog baptisterija, *Diadora*, 2, Zadar 1962, 317—320.

¹⁰ K. Radulić, Romanički zvonik u Ninu, *Radovi Filozofskog fakulteta u Zadru*, 2, Zadar 1966, 71—86.

¹¹ I. Petricioli, Osvrt na ninske građevine i umjetničke spomenike srednjeg i novog vijeka, *Radovi Instituta JAZU u Zadru*, 15—16, Zadar 1969, 310—319.

¹² A. R. Filipi, n. dj., 558—560.

¹³ J. Kolanović, n. dj., 485—526.

¹⁴ I. Petricioli, Krstionica s imenom »Vuissasclavo duci« i problem ninskog baptisterija, *Starohrvatska prosvjeta*, 14, Split 1984, 125—133.

¹⁵ L. Jelić, n. dj., 105—106. Po Jelićevom mišljenju zidovi otkriveni 1843. godine pripadaju ostacima antičkih građevina pod krstionicom. O zidu koje je otkopano 1895. godine nije se izjasnio, kao ni o spletu onih koje je sam iskopao 1910. godine, a sa sjeverne strane katedrale. No, vjerojatno većina tih zidova zaista pripada rimskim zgradama. Njima valja pripisati i dva zida istražena 1973. godine, a u poligonalnoj prostoriji iza Gospine kapele.

Jelić istraživao prostor uzduž gotovo svega sjevernog zida crkve.¹⁶ Zvonik je istražen i obnovljen 1964. godine,¹⁷ a 1973. godine, u okviru uređenja unutrašnjosti crkve, istražene su njezine zidne stijene. Konačno, 1974. godine, a u sklopu radova vezanih za uređenje riznice, izvršena su sondažna istraživanja u sakristiji, poligonalnoj prostoriji uz nju, u kapeli Gospe od Zečeva i uzduž njezina južnog zida. Nadopune tim istraživanjima obavljene su od 1978. do 1980. godine, u vremenu konačnog uređenja riznice (crtež 2). Zavod za zaštitu spomenika kulture u Zadru, koji je vodio sve te poslove šezdesetih i sedamdesetih godina, posjeduje opsežnu dokumentaciju o njima. Dijelom te građe koristim se ovom prilikom kao grafičkim priložima.

Crkva sv. Asela nalazi se na sjecištu dviju glavnih ulica u Ninu. Jedna, od južnog mosta vodi prema središtu i prati trasu glavnog karda antičke Aenone,¹⁸ a druga, u svom početku okomito udara na nju i dalje se krivudavo nastavlja prema istočnom mostu. U prednjem dijelu ulicu formira upravo crkva i bivši knežev dvor, a pravci su njihovih uzdužnih zidova približno paralelni s antičkom ulicom nedavno otkrivenom u blizini crkvice sv. Križa.¹⁹ Čini se, dakle, da je crkva nastala u dijelu rimskog gradskog tkiva, građenog po pravilu ortogonalnog reda te njezin položaj, orijentacija i tlocrtna veličina, okolni prostor itd. ovise o tom redu (crtež 1 i 2).

Istraživanja iz 1973. i 1974. godine potvrdila su pretpostavku o starokršćanskom porijeklu te crkve. Pokazalo se da je ona u svom izvornom obliku jednobrodna građevina s dubokom polukružnom apsidom, potkovasta oblika. Glavni se ulaz zacijelo nalazio na pročelju, ali su još po dvojna vrata bila i na bočnim zidovima (crtež 7 i 8). Ostaci onih na južnom zidu i tragovi odgovarajućih na sjevernom to jasno potvrđuju. Radi se o zidarskim otvorima vrata s polukružnim rasteretnim lukom građenim od niza radijalno položenih klesanaca (crtež 5). Uložci, odnosno kameni okviri vrata nisu sačuvani. Red otvora na gornjim dijelovima zida nije poznat. Na uglovima naosa crkva je pojačana pilastrima, a obli zid apside lezenama (crtež 2 i 3, sl. 1). Jedan i drugi tip konstruktivnog pojačanja poznat je u starokršćanskom graditeljstvu. Pilastri na uglovima osobito su korišteni na građevinama sjevernojadranskog kruga. U nas su brojni primjeri u Istri.²⁰ Lezene na apsi-di imaju bazilike na Srimi²¹ i na Kornatu,²² konsignatorij u Poreču²³

¹⁶ L. Jelić, Dvorska kapela sv. Križa u Ninu, Zagreb 1911, tab. 5 i 6.

¹⁷ K. Radulić, n. dj.

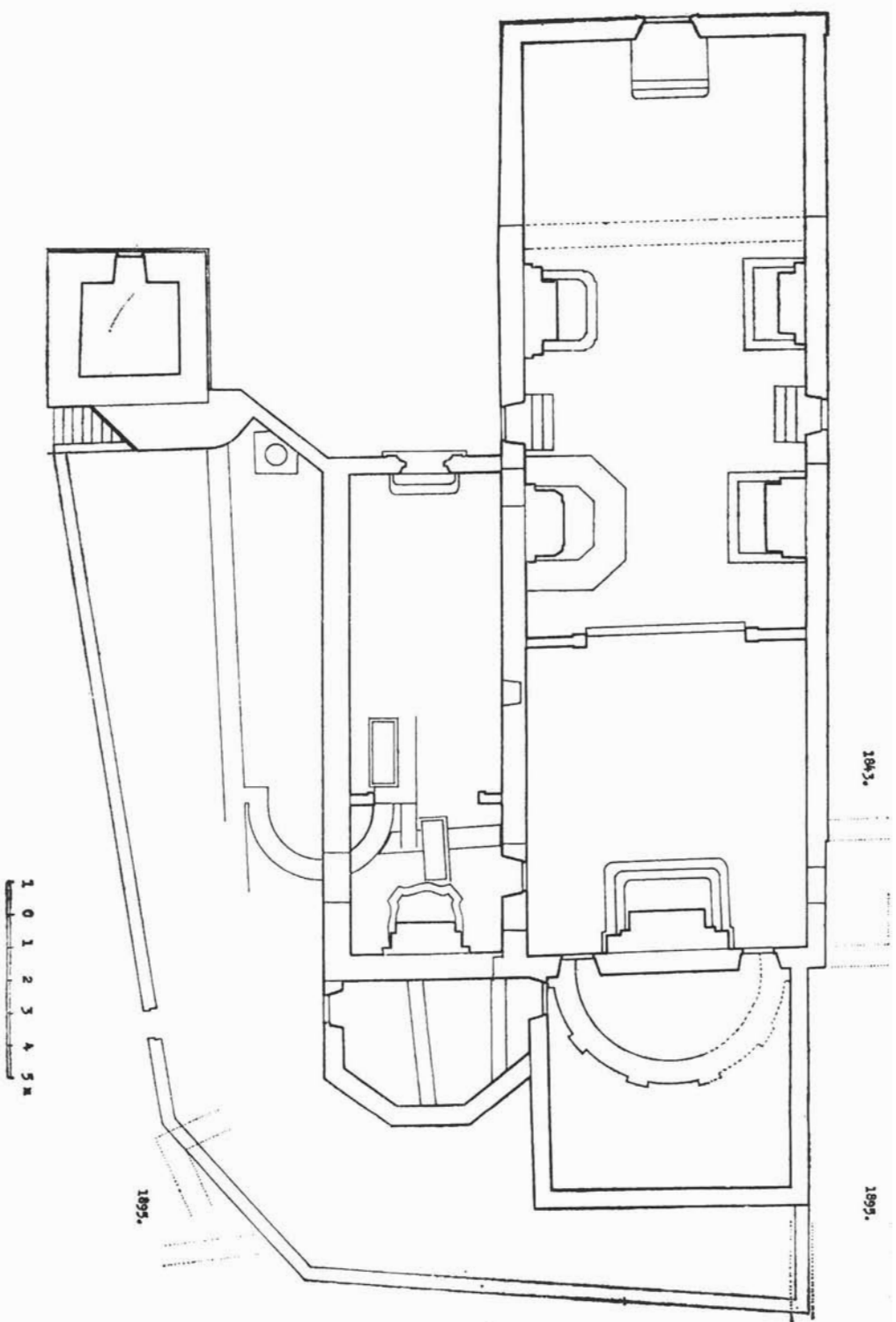
¹⁸ M. Suić, Antički Nin (Aenona) i njegovi spomenici, *Radovi Instituta JAZU u Zadru*, 15—16, Zadar 1969, 90.

¹⁹ M. Suić, Antički grad na istočnom Jadranu, Zagreb 1976, 181, sl. 121.

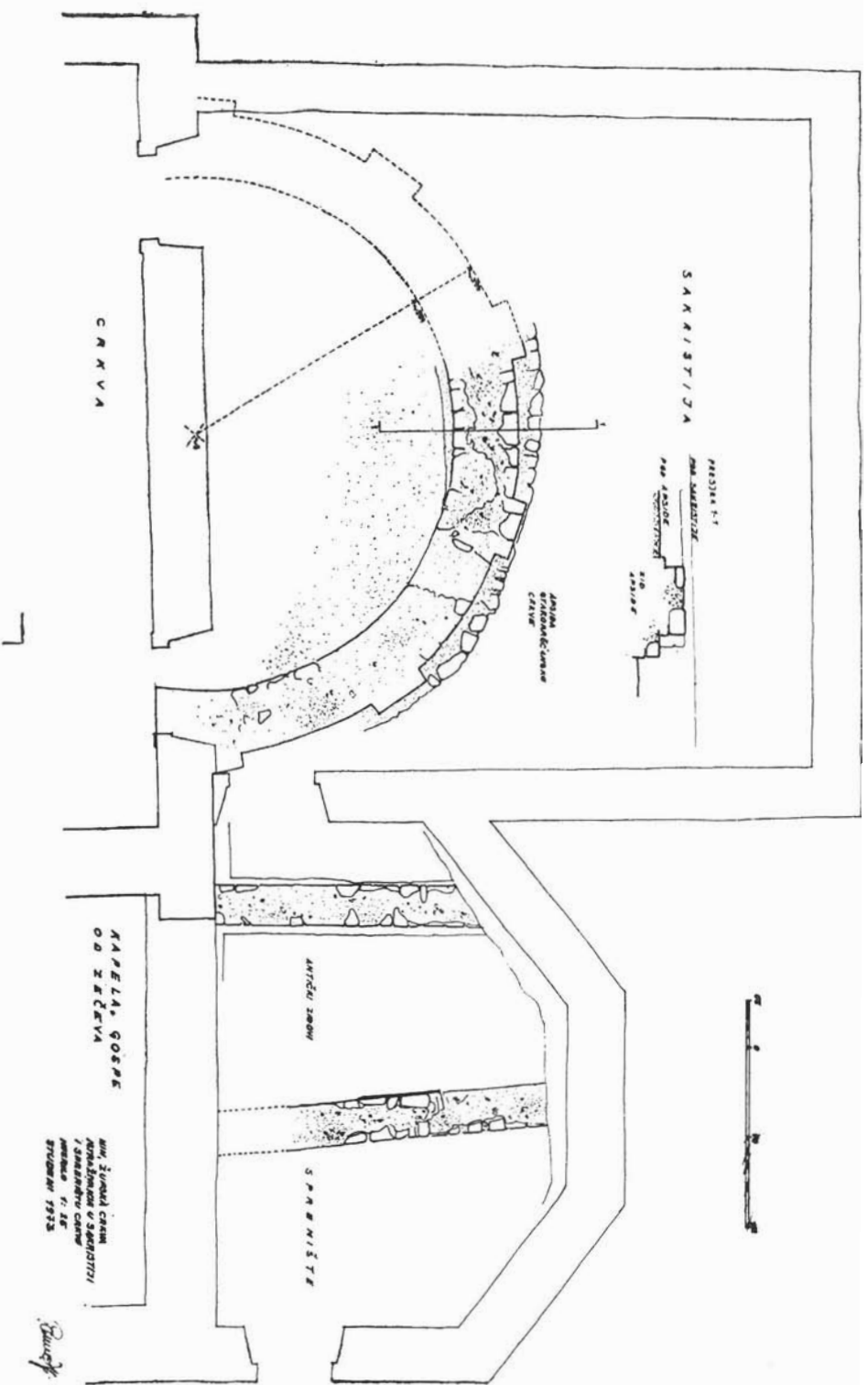
²⁰ Upravo zbog toga vjerujem da crkva sv. Asela tipološki nije tzv. kompleksna bazilika, iako bi neki drugi njezini elementi na prvi pogled upućivali na takvu mogućnost. Za ostale primjere vidi: A. Mohorovičić, Problemi tipološke klasifikacije objekata srednjovjekovne arhitekture na području Istre i Kvarnera, *Ljetopis Jugoslavenske akademije*, 62, Zagreb 1957; A. Šonje, Bizant i crkveno graditeljstvo u Istri, Rijeka 1981; A. Šonje, Crkvena arhitektura zapadne Istre, Zagreb — Pazin 1982; B. Marušić, Kasnoantička i bizantska Pula, Pula 1967.

²¹ Z. Gunjača, Kompleks starokršćanske arhitekture na Srimi kod Šibenika, *Arheološki vestnik*, 39, Ljubljana 1978, 626—628; Srma, kompleks kasnoantičke sakralne arhitekture, katalog izložbe, Šibenik 1985.

²² I. Petricioli, »Toreta« na otoku Kornatu, *Adriatica praeistorica et antiqua*, Zagreb 1970, 723—724.



Crtež 2. Nin, sklop župne crkve, tlocrt s ucrtanim rezultatiima istraživanja. — Nin, ensemble de l'église paroissiale, plan où sont indiqués les résultats des fouilles



Crtež 3. Sakristija župne crkve u Nišu, tlocrt s ucrtanim ostacima starokršćanske apside. — La sacristie de l'église paroissiale de Niš, plan où sont indiqués les vestiges de l'abside paléochrétienne

i solinska bazilika na Manastirinama,²⁴ a izvan naših prostora dobar je primjer bazilike u Kartagi.²⁵ Dakle, radi se o raširenom tipu konstruktivnih pojačanja zidova, koja raščlanjivanjem njihovih ploha, naravno, imaju i svoje estetske vrijednosti. Vanjske su mjere naosa približno 10 × 23 m, a promjer apsida je oko 7 m. Prema sačuvanim ostacima slavolučne stijene i visini tjemena apsidalnog luka daje se pretpostaviti i visina bočnih zidova crkve, negdje oko 7 m. Istraživanjima se ušlo u trag i manjoj crkvi što je stajala s južne strane, fizički odvojena od veće, a paralelno s njom položena. To je longitudinalna jednobrodna građevina s polukružnom apsidom na istočnoj strani (sl. 2). Čini se da je nastala adaptacijom starijih rimskih zgrada. Njezin južni zid deblji je od ostalih i malo ukoso položen u odnosu na paralelu sa sjevernim. Iskopavanjima nije otkriven položaj pročelnog zida, a time niti puna dužina crkve. Tek se prema položaju srednjovjekovnog zvonika može pretpostaviti da je bila duga oko 13 m. Široka je oko 6 m, a promjer apsida je oko 3 m. Bez sustavnih iskopavanja neće biti moguće ustanoviti točan vremenski pa ni prostorni i funkcionalni odnos tih dviju građevina. Može se jedino pretpostaviti da je i ona starokršćanska te da skupa s glavnom crkvom predstavlja specifično rješenje, inače uobičajenog tipa dvojne crkve (crtež 2 i 4).

U ranom srednjem vijeku veća je crkva sačuvala svoj stari oblik, ali ne u cijelosti i staro žiđe. Tada je izmijenjen i raspored otvora. To se daje zaključiti prema debljini južnog zida i načinu građenja prozora na njemu. U svom donjem dijelu, do visine rasteretnih lukova nad vratima, zid je širi negoli u gornjem dijelu. Uz to, lukovi nad prozorima građeni su različito od onih nad vratima. Složeni su od tankih kamenih ploča s upotrebom ulomaka antičkih glinenih tegula. Obline lukova su manje pravilne od onih na vratima, a lukovi su i širi od svijetlog otvora prozora, što na vratima nije slučaj. Inače, prozori čine skladan niz od pet monofora, koje su, sudeći po navedenim osobinama i različitoj debljini zida, novi građevinski sloj. Stoga valja zaključiti da se ovdje radi o ostacima opsežnog preuređenja crkve koga je moguće dovoditi u vezu s vremenom revitalizacije života i uspostavljanja biskupskog sjedišta u Ninu. O tome na posredan način govore i ostaci kamenog namještaja te najstariji primjerci relikvijara iz riznice te katedrale.²⁶

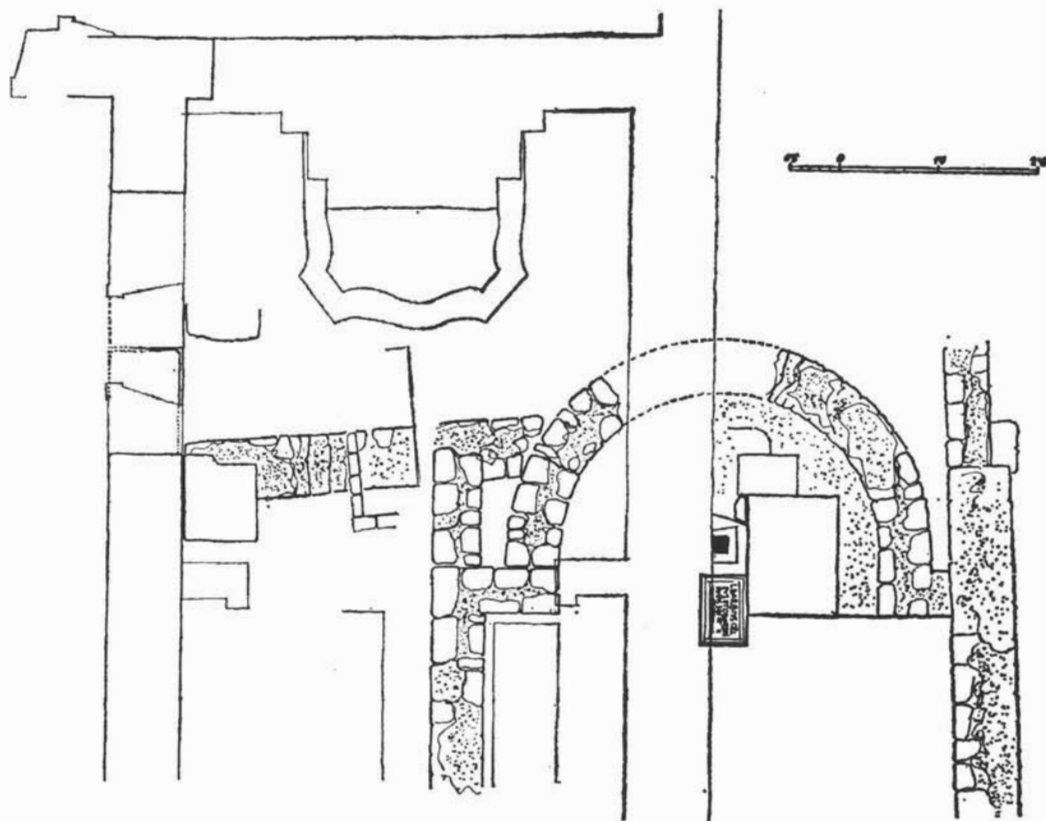
Srednjovjekovnom razdoblju pripada i zvonik s južne strane, fizički odvojen od crkve. Smješten je na uglu koji zatvara produžetak pravca starog pročelja crkve i brid ulice koja s južne strane zatvara njezin sklop. Donedavno se smatralo kako je zvonik nastao tek nakon razaranja Nina u 17. st. Međutim, pokazalo se da je riječ o građevini iz 12. ili 13. st. Radi se o tornju kvadratnog tlocrta, podijeljenog u pet etaža. Donji dio čine prizemlje i prvi kat, a gornji: drugi, treći i četvrti

²³ M. Prelog, Poreč, Beograd 1957, 113—115.

²⁴ E. Dyggve, History of salonitan christianity, Oslo 1951, 79, crtež 30 uz poglavlje 5.

²⁵ A. Grabar, L'età d'oro di Giustiniano, Milano 1966, 29, crtež 402.

²⁶ I. Petricioli, Osvrt na ninske građevine; M. Domijan, Riznica župne crkve u Ninu, Zadar 1983.



Crtež 4. Kapela župne crkve u Ninu, tlocrt s ucrtanim ostacima svetišta manje starokršćanske crkve. — *La chapelle de l'église paroissiale de Nin, plan où sont indiqués les vestiges du sanctuaire de l'église paléo-chrétienne plus petite*

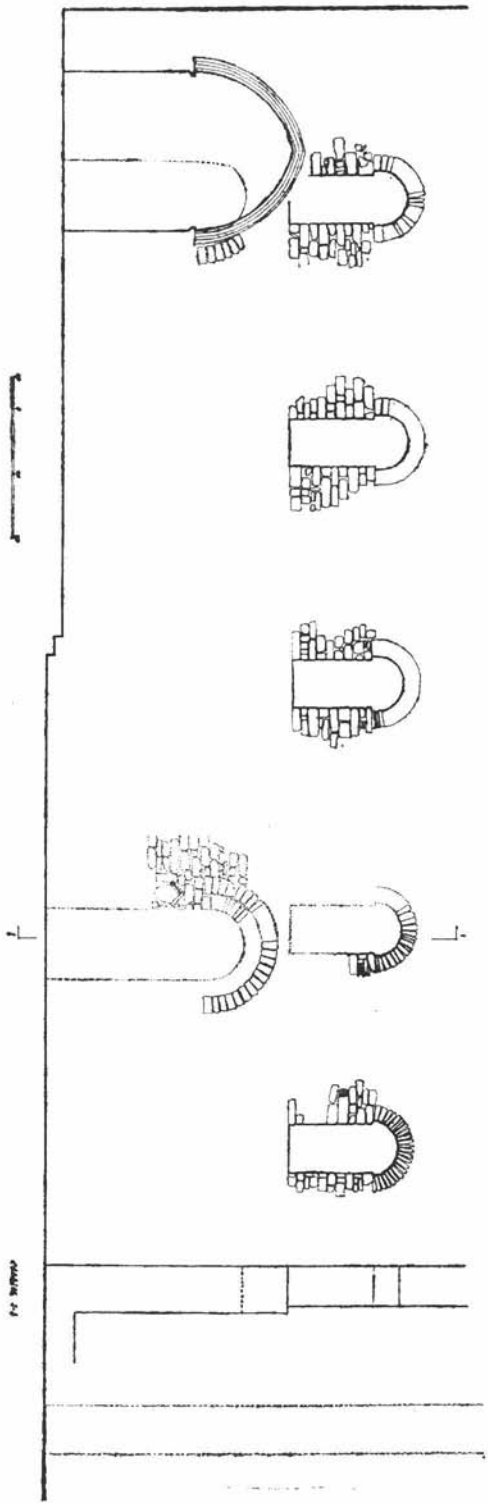
kat, koji su na licima naglašeni istaknutim vijencima. Za razliku od donjeg dijela, koji je zatvoren, gornji je u svim katovima rastvoren biforama (crtež 2 i 6). Njemu je pripadalo i zvono s odljevenom 1300. godinom.²⁷ U 14. su stoljeće datirani reljefi sv. Asela, sv. Ambroza i sv. Petra, koji su vjerojatno pripadali glavnom portalu crkve.²⁸

U 16. je stoljeću ninski biskup Juraj Divnić (1510—1530) vodio nove poslove na uređenju katedralnog sklopa. Njegov grb s uklesanom 1528. godinom posredno govori o tim radovima. Na njih bi se odnosio i Jelićev podatak o preuređenju krstionice početkom toga vijeka, koja je »od starine trošna«. Drugi je zahvat bila gradnja nove kapele s južne strane katedrale. Radi se o građevini kvadratne osnove s križnored-

²⁷ L. Jelić, Spomenici grada Nina (1902), 107.

²⁸ I. Petricioli, n. dj.; Reljef sv. Petra otkriven je za radova na crkvi 1973. godine.

Crtež 5. Južni zid župne crkve, nact i presjek zida s uctanin ostacima vrata i prozora. — *Le mur Sud de l'église paroissiale, plan et coupe du mur, avec indications des vestiges de la porte et de la fenêtre*





Sl. 1. Sakristija župne crkve u Ninu, ostaci apside starokršćanske crkve. — *La sacristie de l'église paroissiale de Nin, vestiges de l'abside de l'église paléo-chrétienne*

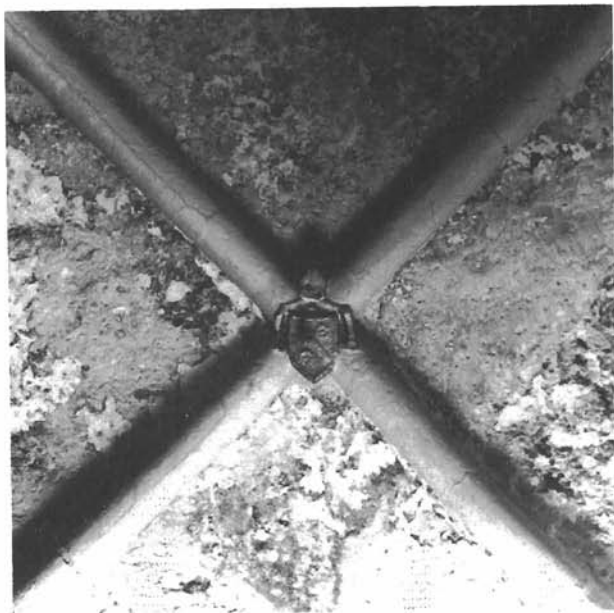


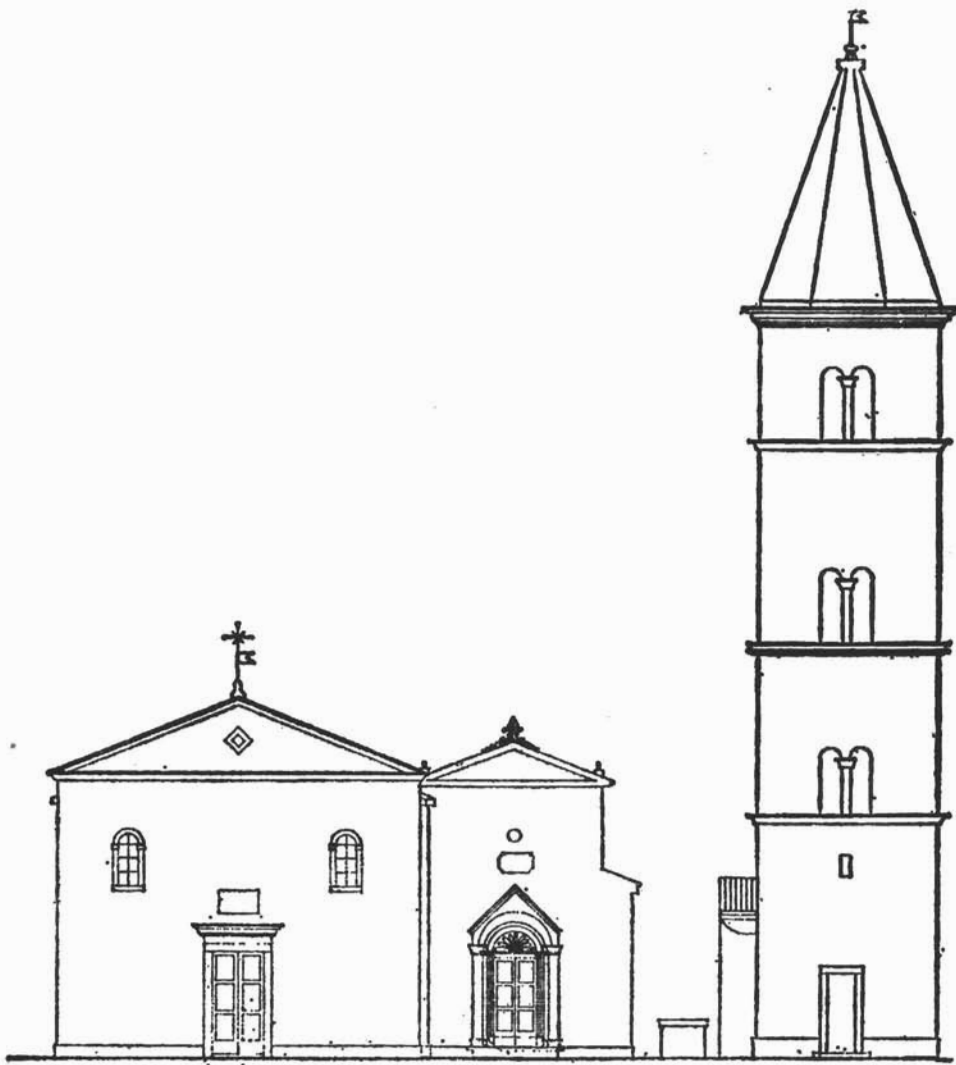
Sl. 2. Ostaci svetišta manje starokršćanske crkve u sklopu župne crkve u Ninu. — *Vestiges du sanctuaire de l'église paléo-chrétienne plus petite de l'ensemble de l'église paroissiale de Nin*



Sl. 3. Kapela Gospe od Zečeva uz župnu crkvu u Ninu, pogled na prolaz prema svetištu crkve (16. stoljeće). — *La chapelle de Gospa od Zečeva près de l'église paroissiale de Nin, vue sur le passage en direction du sanctuaire de l'église (16^e siècle)*

Sl. 4. Kapela Gospe od Zečeva uz župnu crkvu u Ninu, središnji dio križno-rebrastog svoda s grbom biskupa Divnića na ključnom kamenu (16. stoljeće). — *La chapelle de Gospa od Zečeva à Nin, partie centrale de la voûte cruciforme d'arête, et les armoiries de l'évêque Divnić sur la clé de voûte (16^e siècle)*





Crtež 6. Nin, sklop župne crkve, pročelni prospekt. — *Nin, ensemble de l'église paroissiale, vue de la façade*

rastim svodom i širokim prolazom, sa slomljenim gotičkim lukom, što vodi prema svetištu crkve (crtež 2 i 5). Po svojim stilskim odlikama kapela pripada u to doba već zastarjeloj gotičkoj umjetnosti (sl. 3 i 4). U vrijeme njezine gradnje, a vjerojatno i prije, bilo je potrebno razoriti spomenutu manju crkvu, makar njezin istočni dio. Vjerojatno je tada porušen i zid koji je stajao u prostoru među crkvama i bio prislonjen na plašt te manje (crtež 2 i 4). Čemu je on služio i kada je napravljen, to nije ustanovljeno.

Nakon biskupove smrti, a vjerojatno 1536. godine, nastao je rukopis koji Jelić pripisuje vikaru Raymond i u kojemu se, po Jeliću, navodi da je crkva jednobrodna s kružnom apsidom, i da se iza glavnog oltara nalazi sakristija, a s burne strane kapela sv. Ambroza i kapela sv. Ivana Krstitelja, da je s lijeve strane početkom stoljeća nastala kapela sv. Marcele i popravljena krstionica, te da se na desnoj strani nalaze oltari sv. Stjepana, sv. Križa i sv. Margarite, a na lijevoj oltar Neporočnog začeca, zatim Presvetog Svetotajstva i konačno oltar neke svetiće.²⁹ Valja spomenuti i popis crkvenih dobara koja je popisao ninski biskup H. Belotti 1579. godine. Tu se spominje samo oltar sv. Stjepana i oltar sv. Tome te Gospina kapela pokraj katedrale.³⁰ Iste godine apostolski vizitator Valier spominje tri oltara, glavni, zatim oltar presvetog Sakramenta i oltar sv. Jakova. Navodi kako se pored crkve nalazi kapela sv. Ambroza, u kojoj je jedan oltar i kojoj je krov derutan te kako se krstionica nalazi u staroj crkvenoj sakristiji.³¹ U Priulijevoj vizitaciji iz 1603. godine navode se četiri oltara: veliki oltar posvećen sv. Aselu, zatim oltar sv. Roka, te Navještenja Bogorodičina i sv. Katarine. Kapela sv. Ambroza je izvan crkve, a u njoj je jedan pomičan i neposvećen oltar. Krstionica se nalazi s lijeve strane velikog oltara. Na pročelju stoji »*oculum*«. Priuli naređuje popločavanje crkve.³²

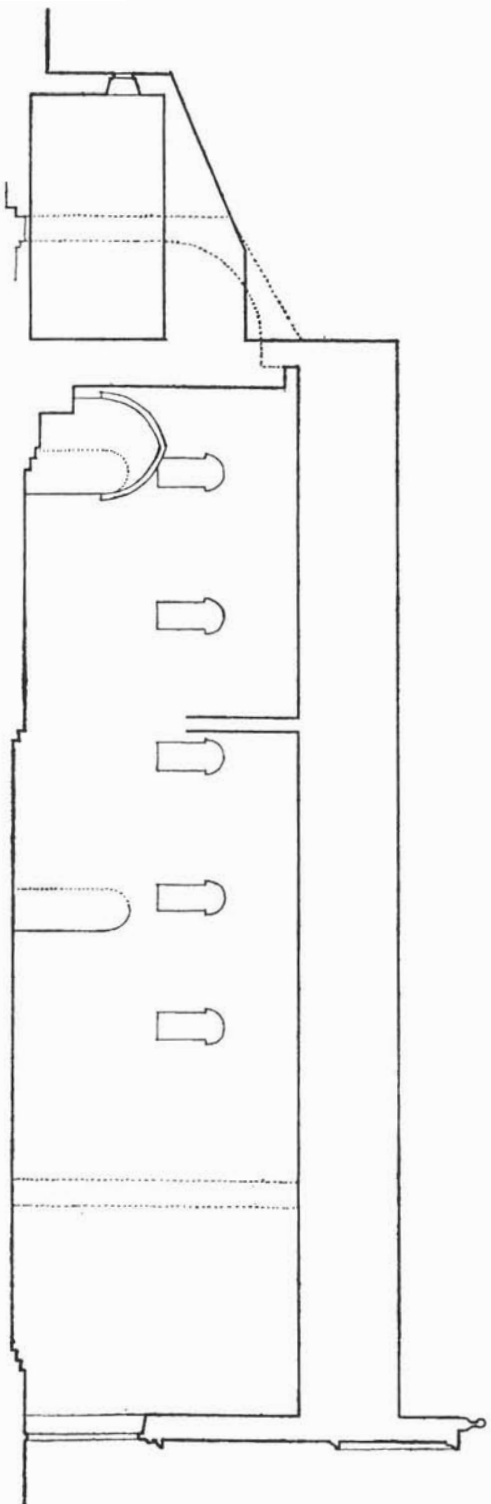
Sredinom 17. st., nakon teškog stradavanja Nina bombardiranjem, rušenjem, paljenjem i pljačkom, katedrala biva ponovo razorena. Već godine 1670. Frane de Grassis, ninski biskup, izvješćuje o njezinu ruševnom stanju. Relikvije su pohranjene u Zadru, a tek se krstionica čuva u sakristiji katedrale. Idućih se godina crkva popravlja i dovršava 1673. Nije moguće sa sigurnošću reći je li već tada i produžena, ili se, što je vjerojatnije, to dogodilo tek u 18. st. Svakako, novo je pročelje izgrađeno za oko 6,5 m ispred staroga, tako da je crkva povećana. Pročelje je svojom arhitekturom vrlo jednostavno. U osi se nalazi portal pravokutnog oblika s profiliranim kamenim okvirom. U gornjem su dijelu dva izdužena prozora s polukružnim lukom. Iznad svega je profiliranim vijencem istaknuti zabat pročelja. U njegovoj se sredini nalazi po dijagonali osvojen kvadratni prozorčić. Cijelo lice odaje baroknu kompoziciju skromne vrijednosti (crtež 6). Vjerojatno su poslove na povećanju crkve pratili radovi uređenja njezinog sjevernog zida, gdje su zazidana stara zapadna vrta i pored njih otvorena nova s reljefima sv. Asela i sv. Ambroza. Tijekom 18. st. obavljen je i

²⁹ L. Jelić, n. dj., 103—104.

³⁰ J. Kolanović, n. dj., 512—514.

³¹ A. R. Filipi, n. dj., 556.

³² A. R. Filipi, n. dj., 558.



Crtež 7. Župna crkva u Ninu, uzdužni presjek s pogledom na južni zid. — *L'église paroissiale de Nin, coupe longitudinale et vue sur le mur Sud*

veliki zahvat preoblikovanja cjelokupnog kompleksa katedrale. Radilo se zapravo o proširivanju slobodnog prostora uzduž sjeverne strane crkve, zbog čega je ona novom sakristijom produžena i na začelnoj strani, prema istoku. Bilo je to 1746. god. kada je porušena polukružna starokršćanska apsida i do nje, na sjeveroistočnom uglu crkve, srednjovjekovna krstionica, odnosno stara sakristija. Konačno, 1770. godine uz Divnićevu je kapelu prigraden longitudinalni pretprostor, čime je i ona izgubila svoj izvorni oblik. Novim je likom stekla monumentalno pročelje, na kojemu je istaknut portal romaničkih stilskih značajki. Ako je i pripadao nekoj starijoj građevini, možda samoj katedrali, za kapelu je posve preklesan i preoblikovan, te ne posjeduje autentičnu umjetničku vrijednost. Ima polukružnu lunetu sa srpastim lukom i trokutastim zabatom, čime podsjeća na slične arhitektonske oblike s crkve sv. Krševana u Zadru. Iznad njega je sasvim mali prozorčić, a povrh fasade markantni profil, kojim je istaknut zabat pročelja. Na njegovu se vrhu nalazi glomazan akroterij u formi ljiljanova cvijeta (crtež 6). Poput pročelja katedrale i ovo je, načinom zidanja i obradom kamena, vješto i dobro građeno. Preuređenje crkve i cijelog sklopa, dovršeno je tek potkraj stoljeća, 1795. g. Čini se da je poligonalna prostorija iza Divnićeve kapele dodana nešto kasnije. Većih građevinskih zahvata i bitnih promjena stanja u toku 19. stoljeća nije bilo. Godine 1980. završeni su posljednji istraživački i konzervatorski radovi kojima je konačno riješen problem ninske riznice. Smještena je u prednjem dijelu kapele Gospe od Zečeva, tako što je novim poprečnim zidom odvojena od Divnićeve kapele, koja je time, makar u svojem unutrašnjem prostoru, zadobila oblik izvornog rješenja.³³

Preko puta crkve, sa zapadne strane, nalazila se biskupova palača. Jedini njezini vidljivi ostaci mogli bi biti gotički elementi na sklopu sa sjeverne strane do zgrade župnog ureda. Tu se nalazi i biskupski grb s mitrom i natpisom: *EP(ISCOPU)S N(ON)A(E)*.³⁴ Sklop vjerojatno zaprema prostor srednjovjekovnog episkopija. No, taj nije sačuvan. Bio je napušten već u 15. stoljeću a 1570. godine čak i zapaljen. Potom je, koncem 16. stoljeća palaču dao popraviti biskup P. Cedulini,³⁵ a kasnije u 18. stoljeću i biskup A. Tripković.³⁶ Zgrada današnjeg župnog ureda ima oblik imućnije stambene kuće 18. ili 19. st. Nema izrazitih stilskih odlika. Skromnu arhitekturu slijedio je i jednostavan unutrašnji raspored, oplemenjen tek s lođom i zdencem na katu, sa začelne strane, s pogledom na vrt. Međutim, i to je razoreno 1979. god. kada je kuća obilato preuređena. Ostaci trijema iza zgrade pripadaju možda nekoj starijoj cjelini. Na prostoru episkopija, kao ni uokolo današnje župne kuće, nije se dosad istraživalo.

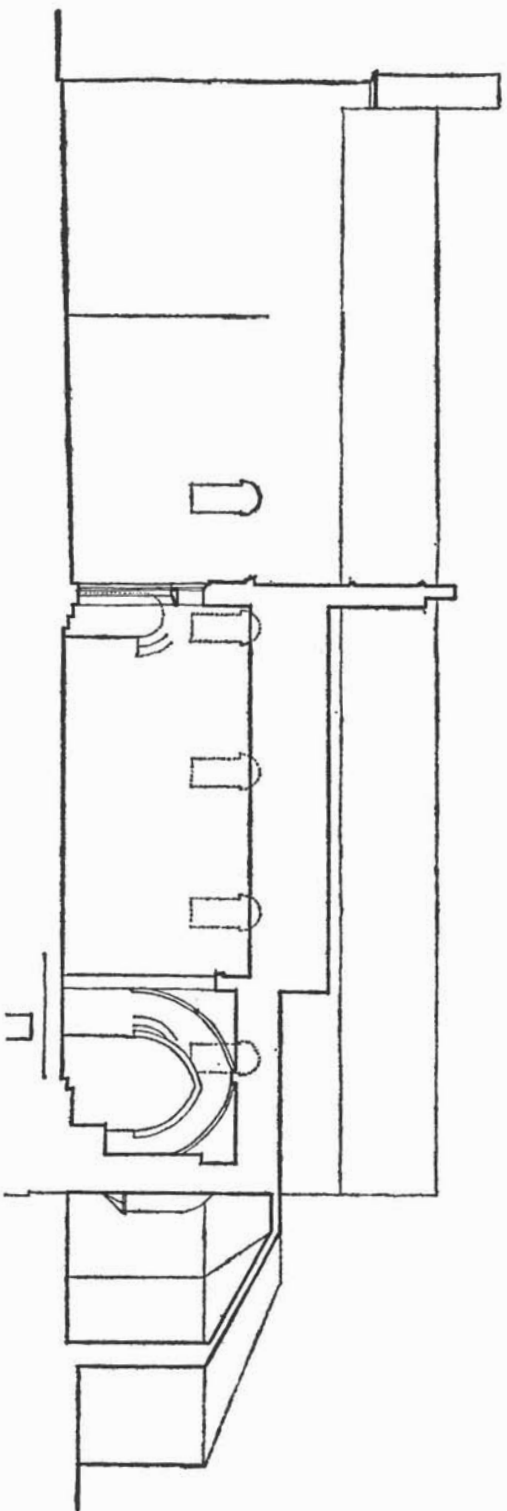
U vezi s pitanjem o krstionici uz ninsku crkvu, istraživanja iz sedamdesetih godina nisu dala odgovor, ali su upozorila na novu pretpostavku. Ta se temelji na mogućnosti da je obred krštenja prvotno obavljan

³³ M. Domijan, n. dj.

³⁴ L. Jelić, n. dj., 107, bilj. 5; I. Petricioli, n. dj., 310, sl. 6.

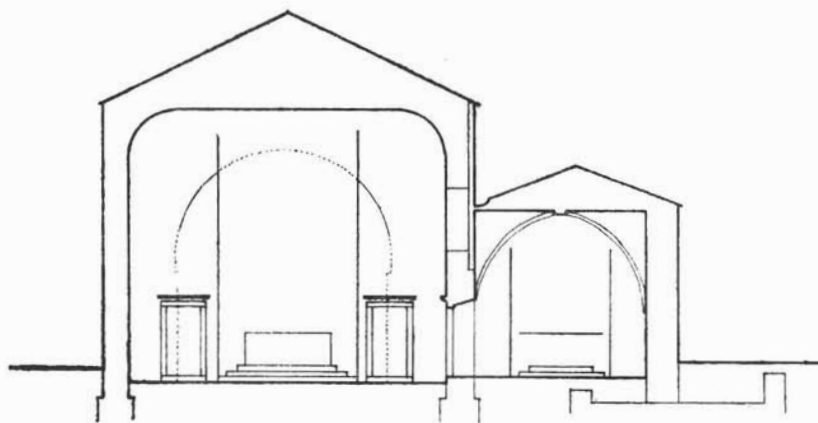
³⁵ A. R. Filipi, n. dj., 575.

³⁶ L. Jelić, n. dj., 107—108.



Crtež 8. Zupna crkva u Nimu, uzdužni presiek kroz kapelu i pogled na južni zid crkve. — *L'église paroissiale de Nin, coupe longitudinale à travers la chapelle, et vue du mur Sud de l'église*

u manjoj crkvi, te da je kasnije izgrađena nova krstionica.³⁷ U spomenutim opisima katedrale, nastalim u vremenu od 16. do 19. st., nju spominje šest tekstova. Dva je smještaju u kapelu sv. Ivana *in qua est fons baptismalis*, odnosno kapelu *S. Ioannis de fonte* (1530—36),³⁸ a dva u »staru crkvenu sakristiju« (1579)³⁹ odnosno »sakristiju katedrale« (1670)⁴⁰



Crtež 9. Župna crkva u Ninu, poprečni presjek kroz crkvu i kapelu. — *L'église paroissiale de Nin, coupe transversale à travers l'église et la chapelle*

U jednom se veli kako se nalazi »s lijeve strane velikog oltara« (1603),⁴¹ a u drugom kako je porušena 1746. godine.⁴² Očito, svi se ti podaci odnose na isti prostor, a taj se nalazio na sjevernoj strani, prigrađen uz ugao crkve do začelja. U srednjem je vijeku služio kao krstionica, kapela sv. Ivana i sakristija. Opisi spominju još kapelu sv. Ambroza, sv. Marcele i Gospinu kapelu. Zacijelo, svi se ti titulari odnose na južnu kapelu, sučelice postavljenu prema krstionici. Ta južna je konačno posvećena Gospi od Zečeva. Slično je bilo i s titularima oltara u crkvi. Ukupno ih se navodi deset, iako nije bilo toliko oltara. U vezi s njima treba još spomenuti kako je 1841. godine tamo dopremljen oltar iz crkve sv. Marije u Zadru te prislonjen uz južni zid katedrale. Oltar je za zadarsku crkvu gradio Trifun Bokanić.⁴³

³⁷ Krstionica je zacijelo stajala na mjestu na koje su upozorili A. R. Filipi 1969. godine te I. Petricioli 1984. godine. U svom radu *Dvorska kapela*, Jelić donosi i tlocrt te građevine, a na situacijskom planu iskopina iz 1910. godine. Međutim, nalazi iz 1843. godine nemaju sličnosti s tim tlocrtom. Stoga bez njihove revizije neće biti moguće prihvatiti niti Jelićev tlocrt.

³⁸ J. Kolanović, n. dj., 507—508.

³⁹ A. R. Filipi, n. dj., 559.

⁴⁰ J. Kolanović, n. dj., 508.

⁴¹ A. R. Filipi, n. dj., 559.

⁴² I. Petricioli, *Krstionica s imenom »Vuissasclavo«*, 130—133.

⁴³ D. Domančić, *Bokanićev ninski oltar, Prilozi povijesti umjetnosti u Dalmaciji*, 10, Split 1956, 211—216.

Nakon svega rečenog valja naglasiti kako je istraživanjima iz 1973. i 1974. godine ustanovljen starokršćanski i ranosrednjovjekovni sloj župne crkve u Ninu. Onaj stariji, skupa s ostacima istovremene bazilike sv. Marije u Ninu, i sv. Andrije u ninskoj antičkoj luci,⁴⁴ svjedoči ranu kršćansku tradiciju i organizaciju gradske crkve-župe, u kasnoantičkoj Aenoni, koja je svojim ustrojstvom bila podložna episkopatu u Jaderu. Sve to na posredan način objašnjava i činjenicu kasnijeg odabiranja upravo Nina za biskupovo sjedište novoosnovane dijeceze na tlu stare hrvatske države u 9. st. Naime, Aenona je bila jedini antički grad na prostoru te države, u kome je, u novim prilikama nastavljen stari život. S njim se, eto, održala i jedna gradska funkcija, kojoj u prvom redu valja pripisati odabir sjedišta nove biskupije. Shodno ovom primjeru čuvanja i nastavljanja crkvenog ustrojstva, popravljivanja i preuređivanja crkvenih građevina, na primjerima brojnih ostalih, u srednjem vijeku sačuvanih, starokršćanskih lokaliteta i objekata, moguće je graditi i pretpostavku o prosljeđivanju nekih oblika stare teritorijalne i pastoralne organizacije na cijelom području nove države.

Résumé

L'ENSEMBLE DE L'ÉGLISE PAROISSIALE DE SAINT-ANSELME (SV. ASEL), ANCIENNE CATHÉDRALE DE NIN

L'ensemble de l'église paroissiale de Nin est situé au centre de la ville, et a une position régulière par rapport au réseau de son antique quadrillage. L'église date de l'époque paléo-chrétienne. Le mur Sud avec deux portes et des vestiges d'une profonde abside en forme de fer à cheval datent de cette époque-là. Du côté Sud, un autre édifice culturel se trouvait près de celle-ci, également avec abside sphérique du côté Est. Bien que séparées, elles représentent vraisemblablement une solution spécifique de basilique géminée. L'église est consacrée à Saint-Anselme (Sv. Asel); elle a été la cathédrale de l'évêché de Nin du IX^e au XIX^e siècle. La couche supérieure du mur Sud avec les »monofores« conservées et des parties du mobilier de pierre, ainsi que les plus anciens exemplaires de reliquaires du trésor de l'église appartiennent à l'époque du haut moyen-âge. Les chapelles près de l'église et l'harmonieux campanile roman ont été édifiés au moyen âge. Puis d'important remaniements ont enfin été entrepris au XVIII^e siècle sur tout cet ensemble, et l'ancienne structure a presque entièrement disparu sous la nouvelle. La découverte de ses vestiges marque un progrès essentiel de la connaissance de l'organisation paléo-chrétienne à Nin, en tant que partie du diocèse de Zadar. L'église urbaine est attestée en tant qu'organisation, paroisse urbaine de l'Aenona de la basse antiquité, par les vestiges de la basilique de Saint-Marie (Sv. Marija) et de Saint-André ((Sv. Andrija) dans l'antique port de Nin, ainsi que par ces découvertes. La continuation de son organisation a certes influencé décisivement le choix de Nin comme siège de l'évêque du diocèse nouvellement instauré à l'époque de l'antique Etat de Croatie.

⁴⁴ Za crkvu sv. Marije vidi: I. Petricioli, Osvrt na ninske građevine, 320. Ostaci crkve sv. Andrije tek su nedavno istraženi i konzervirani. Još nisu objavljeni. Dokumentacija o crkvi čuva se u Zavodu za zaštitu spomenika kulture i u Arheološkom muzeju u Zadru. O ninskoj antičkoj luci vidi: Z. Brusić, Istraživanja antičke luke kod Nina, *Diadora*, 4, Zadar 1968, 203—210.